

บทที่ 4

ปัจจัย ปัญหา และอุปสรรคของการค้าชายแดน

ในบทนี้เป็นผลการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการค้าชายแดน และปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดน โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดการค้าชายแดน ได้ข้อมูลมาจากแบบสอบถาม ส่วนข้อมูลปัญหาและอุปสรรคการค้าชายแดนได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ ผู้ประกอบการค้า

4.1 คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล

ประชากรตัวอย่างที่ให้ข้อมูลในแบบสอบถามด้านปัจจัยที่ทำให้เกิดการค้าชายแดนบริเวณชายแดนช่องเม็ก ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ ผู้ประกอบการค้าประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ศุลกากร และผู้ซื้อสินค้า จำนวน 76 คน (ตารางผลการศึกษภาคผนวก ก) โดยเป็นคนไทยทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 49 คน อายุอยู่ในช่วง 21-40 ปี ระดับการศึกษา มากที่สุดระดับปริญญาตรี จำนวน 44 คน รองลงมาเป็นระดับอนุปริญญาและมัธยมศึกษา จำนวน 12 คนเท่ากัน ในด้านอาชีพ ส่วนใหญ่รับราชการ มีรายได้ระหว่าง 5,001-25,000 บาท สำหรับสถานภาพ พบว่าส่วนใหญ่สมรสและมีบุตร จำนวน 40 คน รองลงมาเป็นสถานะโสด จำนวน 25 คน และส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 63 คน จากข้อมูลเหล่านี้ทำให้ทราบว่าผู้ที่มาค้าชายแดนช่องเม็กเป็นคนในวัยกลางคน ที่มีครอบครัวแล้ว มีหน้าที่การงานและการประกอบอาชีพที่มั่นคง จึงเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีกำลังในการซื้อสินค้าและบริการมาก แต่จากสินค้าที่ตลาดการค้าชายแดนช่องเม็กที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 3 พบว่าเป็นสินค้าทั่วไป เช่น เสื้อผ้า นำมาจากประตูน้ำ โขงเมือง กรุงเทพฯ ทำให้ผู้ที่เดินทางมาท่องเที่ยวชายแดนช่องเม็กไม่ซื้อสินค้าเหล่านี้ และส่วนใหญ่นิยมซื้อสินค้าที่ตลาดวังเต่า สปป.ลาว เมื่อเดินทางไปเที่ยวที่ลาวได้ แวะงำป่าสัก สำหรับการค้าชายแดนวังเต่า มีร้านค้าปลอดภาษีที่มีสินค้าจากต่างประเทศ เช่น ช็อกโกแลต ขนม เหล้า เบียร์ กาแฟ เป็นต้น ทำให้เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว และที่ตลาดการค้าวังเต่ามีของป่า สินค้าราคาถูกจากจีน เช่น กระเป๋า อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โทรศัพท์มือถือ อุปกรณ์กีฬา ขนม ฯลฯ ซึ่งสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้านำเข้า แม้มือถือจะมีคุณภาพไม่ดี แต่ก็ยังเป็นที่ยอมรับของคนไทย ด้วยเหตุนี้ผู้ประกอบการค้าที่ตลาดการค้าชายแดนช่องเม็กจึงไม่ได้รับรายได้จากนักท่องเที่ยวที่เดินทางผ่านด่านชายแดนช่องเม็กเป็นจำนวนมาก

4.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการค้าชายแดนช่องเม็ก

การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการค้าชายแดนช่องเม็ก ได้จากแบบสอบถาม มีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 76 คน ซึ่งแบ่งปัจจัยทั้งหมดออกเป็น 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยทางด้านกายภาพ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยทางการเมืองและนโยบาย ในแต่ละปัจจัยหลักก็ได้แบ่งออกเป็นปัจจัยย่อย 4 ปัจจัย รวมทั้งหมด 16 ปัจจัย (ตาราง 4.1)

ตาราง 4.1 ค่าคะแนนรายปัจจัยย่อยที่ทำให้เกิดการค้าชายแดน

ปัจจัย		อันดับ	คะแนน
ด้านกายภาพ	ลักษณะภูมิประเทศมีความเหมาะสม	3	286
	ทรัพยากรทางธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์	5	279
	ทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งสองฝั่งประเทศมีความแตกต่างกัน	4	284
	การเดินทางสะดวก	8	268
ด้านสังคม	ความสัมพันธ์ของประชาชนในพื้นที่	9	259
	จำนวนนักท่องเที่ยว	13	235
	ภาษาที่ใช้สื่อสาร	2	291
	ประเพณีวัฒนธรรม	11	248
ด้านเศรษฐกิจ	การพัฒนาการท่องเที่ยว	12	243
	ความต้องการสินค้าของประชาชนจากทั้งสองฝั่งประเทศ	1	311
	สินค้าราคาถูก	16	219
	อัตราการเก็บภาษีขาเข้าและขาออกต่ำ	14	230
ด้านการเมืองและนโยบาย	การเปิดจุดผ่านแดน	6	277
	การผ่านด่านได้สะดวก รวดเร็ว	15	227
	นโยบายส่งเสริมการค้า	10	258
	ภาครัฐและเอกชนสนับสนุนการค้าชายแดน	7	269

ผลการศึกษาค่าคะแนนรวมที่ทำให้เกิดการค้าชายแดน (ตาราง 4.1) พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการค้าชายแดนมากที่สุด คือ ปัจจัยทางด้านกายภาพ ได้คะแนน 1,117 อันดับที่สอง คือ ปัจจัยทางด้านสังคม ได้คะแนน 1,033 อันดับที่สาม คือ ปัจจัยทางการเมืองและ

นโยบาย ได้คะแนน 1,031 และปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการค้าชายแดนน้อยที่สุด คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้คะแนน 1,003

ตาราง 4.1 ค่าคะแนนรวมของปัจจัยที่ทำให้เกิดการค้าชายแดน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการค้าชายแดน	อันดับ	คะแนน
1. ปัจจัยทางด้านกายภาพ	1	1,117
2. ปัจจัยทางด้านสังคม	2	1,033
3. ปัจจัยทางการเมืองและนโยบาย	3	1,031
4. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ	4	1,003

4.2.1 ปัจจัยด้านกายภาพ

เมื่อพิจารณาผลการศึกษปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการค้าชายแดนช่องเม็กในแต่ละปัจจัยในด้านกายภาพ (ตาราง 4.2) พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดไปน้อยที่สุด ดังนี้คือ

1) ลักษณะภูมิประเทศมีความเหมาะสม บริเวณด้านชายแดนช่องเม็กมีลักษณะเป็นที่ราบ เป็นจุดผ่านแดนทางบกแห่งเดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ติดกับสปป.ลาว เมื่อจัดตั้งเป็นด่านชายแดนอย่างเป็นทางการทำให้เกิดตลาดการค้าชายแดนขึ้นบริเวณด่าน รวมถึงการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งช่องทางชายแดนทางบกนี้มีเส้นทางคมนาคม คือ ทางหลวงหมายเลข 217 ของไทย ไปสิ้นสุดที่หน้าด่านตรวจคนเข้าเมืองช่องเม็ก แล้วไปเชื่อมกับถนนเขตสปป.ลาว เข้าสู่เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก ซึ่งระยะทางระหว่างชายแดนช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี ไปยังเมืองปากเซ แขวงจำปาสักมีระยะทาง 37 กิโลเมตร ทำให้การขนส่งสินค้า การเดินทางไปมาหาสู่กันและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศสะดวกรวดเร็วและสบายมากขึ้น

2) ทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งสองฝั่งประเทศมีความแตกต่างกัน เนื่องจากการมีทรัพยากรที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดการค้าระหว่างสองประเทศ โดยด่านชายแดนช่องเม็กที่ติดกับตลาดชายแดนวังเต่า เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก สปป.ลาวนั้นมีการซื้อขายของป่ากันในทุกฤดูกาล โดยคนลาวนำสินค้ามาขายที่ฝั่งไทย บางส่วนขายที่ตลาดชายแดนวังเต่า และคนไทยที่ข้ามไปฝั่งลาวก็ซื้อสินค้ากลับมา คนลาวที่นำมาขายที่ฝั่งไทย มีพ่อค้าแม่ค้ามารับซื้อแล้วนำไปขายต่อที่ตลาดในตัวอำเภออีกต่อหนึ่ง หรือบางส่วนก็วางขายที่ตลาดชายแดนช่องเม็ก ซึ่งสินค้าหลักที่มีการซื้อขายกันเป็นสินค้าของป่า เช่น เห็ดโคน เห็ดเผาะ หน่อไม้ กบ เขียด แมงจิ้งจก เป็นต้น

3) ทรัพยากรทางธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ ในปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ทางฝั่งไทยมีจำนวนลดลงมากและมีพื้นที่น้อยกว่าทางสปป.ลาว จึงทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของ

ทรัพยากรธรรมชาติลดลง มีผลต่อจำนวนของป่า เมื่อพื้นที่ด้านสปป.ลาวยังมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์กว่าจึงมีผลผลิตจากป่ามากกว่า ของป่าเหล่านั้นจึงกลายเป็นสินค้าที่ต้องการของลูกค้าฝั่งประเทศไทย

4) การเดินทางสะดวก แม้ว่าปัจจัยด้านการเดินทางจะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการค้าชายแดนน้อยสุดในด้านกายภาพ แต่ก็ถือว่ามีความสำคัญเช่นกัน เพราะถ้าการเดินทางยากลำบากก็จะส่งผลกระทบต่อปริมาณการค้า ในปัจจุบันถือว่าการเดินทางติดต่อค้าขายกันมีความสะดวกสบายมากขึ้น มีเส้นทางคมนาคมขนส่งเชื่อมถึงกันระหว่างทั้งสองประเทศ และยังมีรถโดยสารระหว่างประเทศที่ทำให้การเดินทางมีความสะดวกรวดเร็ว

4.2.2 ปัจจัยด้านสังคม

เมื่อพิจารณาผลการศึกษปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการค้าชายแดนในแต่ละปัจจัยด้านสังคม (ตาราง 4.2) พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ

1) ภาษาที่ใช้สื่อสาร ประชาชนทั้งสองฝั่งประเทศไม่มีอุปสรรคทางการสื่อสาร เพราะคนไทยที่อยู่บริเวณชายแดนช่องเม็กพูดภาษาอีสาน ซึ่งเป็นภาษาตระกูลเดียวกันกับภาษาลาว มีลักษณะคล้ายกัน ทั้งการออกเสียง และความหมาย แม้จะมีบางคำที่ความหมายต่างกัน แต่ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการสื่อสาร การติดต่อค้าขายทำได้สะดวกโดยเฉพาะการค้าชายแดน ที่บางครั้งต้องมีการเจรจาต่อรองเวลาทำการซื้อขายสินค้ากัน

2) ความสัมพันธ์ของประชาชนในพื้นที่ ทั้งประชาชนในพื้นที่ชายแดนช่องเม็กและประชาชนด้านสปป.ลาวที่เมืองวังเต่าไปจนถึงเมืองปากเซที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ความรู้สึกเหมือนเป็นพี่น้องกัน จึงมีผลต่อการค้าขาย การทำการค้าจึงไม่มีอุปสรรค

3) ประเพณีวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรมถือได้ว่าเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อการค้าชายแดนในระดับหนึ่ง เพราะการที่ประชาชนทั้งสองประเทศมีประเพณีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันก็ส่งผลต่อการค้า เช่น วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา เป็นต้น มักมีคนมาท่องเที่ยวที่ด้านชายแดนนี้มาก ส่งผลให้มีรายได้จากการค้ามากกว่าวันธรรมดาและวันเสาร์-อาทิตย์

4) จำนวนนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการค้าชายแดนน้อยที่สุดในปัจจัยด้านสังคม ส่วนหนึ่งเพราะการค้าชายแดนบริเวณตลาดชายแดนช่องเม็กเป็นการค้าขายที่มีลูกค้าเป็นนักท่องเที่ยวน้อยมาก แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมไปซื้อสินค้าที่ร้านปลอดภาษีที่สปป.ลาว หรือเดินทางผ่านด่านชายแดนไปท่องเที่ยวที่ลาวได้ บริเวณจุดผ่านแดนช่องเม็กจึงเป็นเพียงทางผ่านและจุดแวะพักที่ทำเอกสารก่อนข้ามแดน จากสถิติคนเดินทางเข้า-ออกที่จุดผ่านแดนช่องเม็ก (ตาราง 4.3) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2554 พบว่าในช่วงสิบปีที่ผ่านมาจำนวนผู้เดินทางเข้า-ออก

โดยรวมมีจำนวนเพิ่มขึ้นในทุกปี แต่เมื่อพิจารณาสถิติคนเดินทางเข้า-ออก ประเภทหนังสือเดินทาง และบัตรผ่านแดน สำหรับบัตรผ่านแดนนั้นมีช่วงที่จำนวนคนเดินทางลดลงในปี พ.ศ. 2549 โดยขาเข้าลดลง 2,986 ราย ขาออกลดลง 448 ราย เนื่องมาจากการเปลี่ยนระเบียบการเดินทางผ่านเข้า-ออก เพราะด่านชายแดนฝั่งสปป.ลาว ได้ยกระดับเป็นด่านสากล ทำให้ขั้นตอนการเดินทางเข้า-ออก มีความยุ่งยากมากขึ้น คนส่วนหนึ่งที่เคยเดินทางมาซื้อสินค้าก็ลดลงด้วย และส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าแม่ค้า และคนลาวที่เดินทางมายังด่านชายแดน โดยใช้บัตรผ่านแดน ซึ่งในอดีตไม่มีความยุ่งยาก จึงกล่าวได้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางผ่านเข้าออกนี้ก็ไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการค้าชายแดนมากนัก เพราะส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวผ่านแดนเพื่อไปเที่ยวพักที่ลาวได้ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ตาราง 4.3 สถิติคนเดินทางเข้า-ออกที่จุดผ่านแดนช่องเม็ก

พ.ศ.	ขาเข้า		ขาออก		รวมทั้งหมด
	หนังสือเดินทาง	บัตรผ่านแดน	หนังสือเดินทาง	บัตรผ่านแดน	
2545	20,408	59,753	14,655	61,955	156,771
2546	28,085	58,714	15,919	59,902	162,620
2547	22,662	76,317	18,650	72,587	190,216
2548	47,169	84,995	41,024	84,550	257,738
2549	66,609	82,009	57,283	84,102	290,003
2550	102,247	141,659	87,581	134,156	465,643
2551	130,289	151,503	116,907	142,742	541,441
2552	159,875	154,858	140,260	148,800	603,793
2553	184,472	202,560	159,648	208,907	755,587
2554	208,581	414,253	265,794	493,822	1,382,450

ที่มา: ด้านตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดอุบลราชธานี

4.2.3 ปัจจัยด้านการเมืองและนโยบาย

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการค้าชายแดนในแต่ละปัจจัยด้านการเมืองและนโยบาย (ตาราง 4.2) พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ

1) การเปิดจุดผ่านแดน ด้านชายแดนช่องเม็กเริ่มจากการตั้งเป็นจุดผ่านแดนที่เชื่อมต่อไปยังสปป.ลาว มีชุมชนชายแดนและการค้าชายแดนเกิดขึ้น ในระยะแรกเปิดเป็นจุดผ่อนปรนทางการค้าชายแดน มีตลาดนัดการค้าชายแดน ต่อมาได้เปิดเป็นจุดผ่านแดนถาวรช่องเม็ก มีตลาดชายแดนช่องเม็กที่เปิดค้าขายสินค้าทุกวัน และล่าสุดด้านชายแดนช่องเม็กได้รับการยกระดับเป็นด่านชายแดนสากล ซึ่งทำให้ด่านชายแดนช่องเม็กมีมาตรฐานสากลในการตรวจคนและสินค้าในการผ่านเข้า-ออกด่านชายแดน

2) ภาครัฐและเอกชนสนับสนุนการค้าชายแดน การปรับปรุงและการพัฒนาพื้นที่ทางการค้าของภาครัฐให้มีความเป็นระเบียบ ทำให้ตลาดการค้าชายแดนมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม น่าเดินซื้อสินค้า ก็ส่งผลต่อการค้าขายสินค้ามากขึ้น แต่การสนับสนุนดังกล่าว เช่น ศูนย์สินค้าโอท็อปซึ่งยังไม่สามารถตอบสนองต่อผู้ประกอบการค้า เพราะอยู่ห่างไกลออกไปจากพื้นที่ชายแดน ไม่มีลูกค้าเดินผ่าน ผู้ประกอบการค้าจึงต้องการพื้นที่ที่มีทำเลการค้าขายที่ดี มีกลุ่มลูกค้าเข้ามาซื้อสินค้า

3) นโยบายส่งเสริมการค้า การได้รับการส่งเสริมทางการค้าทำให้การค้าชายแดนมีการพัฒนา นโยบายส่วนใหญ่เป็นไปในรูปแบบการพัฒนาทางพื้นที่การค้ามากกว่าพัฒนารูปแบบการค้า ซึ่งการพัฒนาพื้นที่ชายแดนช่องเม็กนั้น ประชาชนคิดว่าเป็นการทำให้การค้าหยุดชะงักมากกว่า เพราะแม้ว่าพื้นที่ทางการค้าได้รับการปรับปรุง แต่พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ผู้ประกอบการค้าขายได้ลำบากมากขึ้น เนื่องจากอยู่ไกลออกมาจากด่านชายแดน ส่วนการพัฒนาและปรับปรุงสินค้าให้มีความหลากหลาย เป็นที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว ยังไม่มีการส่งเสริม

4) การผ่านด่านได้สะดวก คือ ความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการทางศุลกากรและการผ่านด่านแดน แม้ว่าปัจจัยนี้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการค้าชายแดนน้อยที่สุดในด้านการเมืองและนโยบาย แต่ในช่วงที่มีการเปลี่ยนระเบียบการข้ามแดน ในปี พ.ศ. 2549 ทำให้การค้าได้รับผลกระทบเนื่องจากการข้ามแดนที่ยุ่งยากและมีระเบียบขั้นตอนมากขึ้น ทำให้คนที่สปป.ลาวเข้ามาซื้อสินค้ายังด่านชายแดนลดลงค่อนข้างมาก แต่เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ทางภาครัฐได้แก้ไขทำให้การเดินทางข้ามด่านชายแดนได้ง่ายขึ้น เพื่อให้คนเดินทางมาที่ด่านชายแดน และมาซื้อสินค้าที่นี้มากขึ้น

4.2.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาผลการศึกษปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการการค้าชายแดนในแต่ละปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (ตาราง 4.2) พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ

1) ความต้องการสินค้าของประชาชนจากทั้งสองฝั่งประเทศ พบว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการค้าทั้งในอดีตและสามารถดำเนินการค้ามาจนถึงปัจจุบัน สองฝั่งประเทศมีสินค้าที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดการค้าระหว่างกัน ประชาชนแต่ละประเทศมีความต้องการสินค้าก็ส่งผลให้

การค้าชายแดนยังมีความสำคัญ และดำเนินการค้าขายได้ คนไทยต้องการสินค้าประเภทของป่าจากลาว ส่วนคนลาวก็ต้องการสินค้าพวกเสื้อผ้า อาหารสด สินค้าอุปโภคบริโภคจากไทย

2) การพัฒนาการท่องเที่ยวและพื้นที่การค้านอกพื้นที่ชายแดน คนที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังด้านชายแดนช่องเม็กที่เป็นคนไทย ส่วนใหญ่เดินทางมาเพื่อซื้อสินค้าที่ร้านปลอดภาษี และร้านค้าที่ตลาดวังเต่า สปป.ลาว แต่มีจำนวนน้อยมากที่ซื้อสินค้าที่ตลาดชายแดนช่องเม็ก เพราะสินค้าส่วนใหญ่ไม่ได้แตกต่างจากตลาดทั่วไปในประเทศไทย โดยเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคและเสื้อผ้า ส่วนคนลาวที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังตลาดการค้าชายแดนช่องเม็ก ส่วนใหญ่ข้ามมาซื้อสินค้าที่ฝั่งไทย แต่ในปัจจุบันมีห้างสรรพสินค้า คือ โลตัสและบิ๊กซี เปิดในตัวอำเภอพิบูลมังสาหาร ซึ่งไม่ไกลจากด่านชายแดนช่องเม็กมากนัก ทำให้คนลาวเดินทางไปซื้อสินค้าที่ดังกล่าว ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการในตลาดการค้าชายแดนช่องเม็ก แม้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวจะมีส่วนสำคัญต่อการค้าชายแดน แต่ในด้านสินค้ายังไม่ได้มีการปรับปรุงหรือพัฒนา จึงทำให้คนสนใจซื้อสินค้าที่ตลาดการค้าชายแดนช่องเม็กลดลง

3) อัตราการเก็บภาษีขาเข้าและขาออกต่ำ ในปัจจุบันที่เป็นโลกเสรีมากขึ้น การเก็บภาษีสินค้าในบางประเภทลดจำนวนลง สินค้าบางอย่างก็เป็นภาษีศูนย์เปอร์เซ็นต์หรือไม่มีการเก็บภาษี ซึ่งทำให้ส่งผลดีต่อการค้าระหว่างประเทศ ส่วนการค้าชายแดนที่เป็นตลาดการค้าชายแดนก็ไม่ได้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากนัก เพราะสินค้าต่างๆ ที่ทำการซื้อขายระหว่างชายแดนไม่มีการเก็บภาษี

4) สินค้าราคาถูก ราคาสินค้าถือว่ามีส่วนสำคัญต่อการค้า แต่สินค้าที่ตลาดการค้าชายแดนแห่งนี้จะมีลักษณะเฉพาะ อย่างของป่า เช่น เห็ดโคน เห็ดเผาะ ถือได้ว่ามีราคาค่อนข้างสูงแต่คนก็นิยมซื้อไปบริโภค ส่วนสินค้า เช่น เสื้อผ้า ที่มีระยะเวลาขนส่งไกล ทำให้ราคาสูงกว่าที่อื่นแต่คนลาวก็นิยมซื้อไปสวมใส่ เพราะการที่คนลาวได้รับอิทธิพลการแต่งกายของไทยจากการชมรายการโทรทัศน์ของประเทศไทย รวมไปถึงการเลียนแบบวัฒนธรรมการบริโภคสินค้าของไทย เช่น ขนมขบเคี้ยว เครื่องดื่มชาเขียว เป็นต้น เพราะฉะนั้นสินค้านี้ราคาสูงจึงไม่ได้มีอิทธิพลมากนักต่อการค้าชายแดน แต่เป็นความต้องการสินค้าที่ประเทศตนเองไม่มีมากกว่า

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ทำให้เกิดการค้าชายแดนทั้ง 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยทางด้านกายภาพ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยทางการเมืองและนโยบาย มาวิเคราะห์ร่วมกับลักษณะการค้าชายแดนในบทที่ 3 พบว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ที่มี 4 ปัจจัยย่อย ได้แก่ 1) ความต้องการสินค้าของประชาชนจากทั้งสองฝั่งประเทศ 2) การพัฒนาการท่องเที่ยว 3) อัตราการเก็บภาษีขาเข้าและขาออกต่ำ และ 4) สินค้าราคาถูก ถือเป็นปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดการค้าชายแดนดังที่กล่าวไปแล้ว สำหรับในบทที่ 3 ลักษณะการค้าชายแดนนั้น ทั้งการค้าระหว่างประเทศและการค้าท้องถิ่นถือได้ว่าเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการค้าชายแดน เพราะการค้าระหว่าง

ประเทศมีส่วนที่ทำให้เกิดด้านศุลกากร ณ บริเวณด่านชายแดน เกิดการขนส่งบริเวณชายแดน ผู้คนสัญจรข้ามแดนไปมา มีการเคลื่อนไหวของประชาชนบริเวณชายแดน ทั้งเจ้าหน้าที่ศุลกากร ผู้ประกอบการค้า ผู้ขนส่ง และการค้าท้องถิ่นก็ถือว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการค้าชายแดนที่ปรากฏเป็นตลาดการค้าชายแดนที่ประชาชนทั้งสองประเทศเดินข้ามฝั่งเข้ามาซื้อสินค้าบริเวณชายแดน เกิดเป็นลักษณะภูมิทัศน์ชายแดนทางวัฒนธรรมที่มีกิจกรรมการค้าชายแดนปรากฏอยู่ ณ ด่านชายแดนทั้งสองประเทศ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาปัจจัยในภาพรวมพบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจไม่ได้มีค่าคะแนนสูงสุด แต่เมื่อพิจารณาในปัจจัยย่อยแล้วพบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือ ความต้องการสินค้าของประชาชนจากทั้งสองฝั่งประเทศ เป็นปัจจัยที่มีค่าคะแนนสูงสุดในปัจจัยทั้งหมด เพราะการค้าชายแดนเกิดจากความต้องการสินค้าที่แตกต่างกันของประชาชนทั้งสองประเทศ จึงทำให้เกิดการค้าชายแดนขึ้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการการค้าชายแดน

4.3 ปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดน

ปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนช่องเม็ก ได้แก่ นโยบายของภาครัฐต่อการค้าระหว่างประเทศ นโยบายของภาครัฐต่อการค้าในท้องถิ่น การจัดการพื้นที่ชายแดน การพัฒนาด่านชายแดนที่ขัดแย้งวิถีตลาดชายแดนดั้งเดิม และการแข่งขันของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่และสินค้าจากจีนและเวียดนาม

4.3.1 นโยบายของภาครัฐต่อการค้าระหว่างประเทศ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ด้านศุลกากรช่องเม็กพบว่าปัญหาเกี่ยวกับนโยบายการค้าระหว่างประเทศ ประการแรกเป็นความไม่แน่นอนของระเบียบปฏิบัติของสปป.ลาว โดยสปป.ลาวจะมอบอำนาจให้เจ้าแขวง ที่มีนโยบายการค้าระหว่างประเทศและระเบียบปฏิบัติไม่เหมือนกัน แต่ลาวก็พยายามปรับให้เป็นมาตรฐานเพื่อจะได้เป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization - WTO) และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economic Community - AEC) ส่วนการกำหนดนโยบายการค้าระหว่างประเทศของประเทศไทยเป็นการทำงานตามลำดับชั้น การสั่งการมาจากรัฐมนตรีผ่าน ปลัดกระทรวง และอธิบดี เป็นนโยบายที่เหมือนกันหมด ทำให้มีความแน่นอนในทางปฏิบัติ ประการที่สอง คือ เส้นทางคมนาคมในสปป.ลาวยังไม่มีการปรับปรุง โดยยังเป็นถนน 2 ช่องทางจราจรทำให้การขนส่งไม่ค่อยสะดวก เส้นทางแคบ เป็นอุปสรรคต่อการขนส่งสินค้า และประการสุดท้ายคือ ด้านภาษี สปป.ลาวยังเก็บภาษีสูงในสินค้าบางประเภท เช่น รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น เพราะทางสปป.ลาวคิดว่าเป็นสินค้าที่ไม่มีความจำเป็น และสินค้าผ่านแดน

ที่ไทยส่งผ่านแดนลาวไปเวียดนาม สปป.ลาวก็เก็บภาษี มากกว่าร้อยละ 10 ของราคาสินค้า ทำให้สินค้าไทยแพงกว่าปกติ

4.3.2 นโยบายของภาครัฐต่อการค้าในท้องถิ่น

ปัญหาเกี่ยวกับการค้าของการค้าท้องถิ่นหรือตลาดนัดชายแดนช่องเม็ก มี 5 ประการ ดังนี้

1) ความไม่เป็นระเบียบของพื้นที่การค้า เนื่องจากบริเวณหน้าด่านชายแดนตรงพื้นที่เกาะกลางถนนไม่สามารถจัดระเบียบพื้นที่ทางการค้าได้ ผู้ประกอบการค้าบางส่วนก็เข้าไปจับจองพื้นที่บริเวณดังกล่าวประกอบการค้า โดยมีการวางแผงและแคร่ขายของ ใดๆ ที่ตรงนั้นเป็นทางเดินเท้าใช้ในการเดินสัญจรไปมา นอกจากนี้ยังมีการวางของขายริมถนน ซึ่งเป็นอุปสรรคในการจราจร

2) การแบ่งพื้นที่ดูแลขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พื้นที่บริเวณตลาดการค้าชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีการแบ่งบริหารจัดการ เป็น 2 ส่วน คือ (1) องค์การบริหารส่วนตำบลช่องเม็ก มีอำนาจในการดูแลและควบคุมตลาดทิศเหนือของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 217 ที่ไปสิ้นสุดที่หน้าด่านชายแดน และ (2) เทศบาลตำบลช่องเม็ก มีอำนาจในการดูแลและควบคุมตลาดด้านทิศใต้ของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 217 เนื่องจากมีทั้งอบต.และเทศบาลดูแลทำให้การปกครองและการดูแลในพื้นที่มีลักษณะแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการเก็บค่าเช่าแผงร้านค้า การดูแลความสะอาด การเก็บขยะ การจัดระเบียบตลาดการค้า ซึ่งขึ้นอยู่กับ นโยบายของแต่ละหน่วยงาน แทนที่ตลาดเดียวกันจะมีหน่วยงานแห่งเดียวในการดูแล แต่ตลาดเดียวกันที่มีเพียงถนนคั่นกลับมีหน่วยงานที่รับผิดชอบสองหน่วยงาน สำหรับเหตุผลที่สำคัญของการที่ทั้งสองหน่วยงานเข้ามารับผิดชอบพื้นที่ตลาดชายแดนช่องเม็กนั้นเพราะได้รับผลประโยชน์ในพื้นที่ รวมทั้งงบประมาณต่างๆ ที่ได้รับมาจากส่วนกลาง

3) การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศมากกว่าการค้าชายแดนในระดับท้องถิ่น จะเห็นได้จากมูลค่าการค้าระหว่างประเทศที่มีมูลค่าสูงกว่าการค้าในระดับท้องถิ่นมาก การค้าระหว่างประเทศ ณ จุดผ่านแดนช่องเม็กขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จากมูลค่าการค้าชายแดนที่เพิ่มสูงขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมาที่มูลค่าการส่งออก-นำเข้ามากถึงพันกว่าล้านบาท (ตาราง 3.3) สำหรับในปี พ.ศ. 2549 จนถึงปี พ.ศ. 2555 มูลค่าการค้าก็ขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีมูลค่ามากกว่าห้าพันล้านบาทในปี พ.ศ. 2555 จากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์แสดงให้เห็นว่าการค้าผ่านแดนบริเวณชายแดนช่องเม็กโตขึ้นและมีมูลค่าสูงมาก “อุปสรรคโล่งคูลการค้าชายชายแดนบวก ยอดส่งออก-นำเข้าทั้งปี กว่า 4 พันล้านบาท ” (สยามธุรกิจ, 2551) “ช่องเม็กค้าชายพุงลาวซื้อไม่อื่น” (โพสต์ทูเดย์, 2551) ซึ่งสวนทางกับการชะงักของการค้าชายแดนในระดับท้องถิ่น จึงทำให้เกิดการข้อสงสัยของผู้ประกอบการที่ตลาดชายแดนช่องเม็กว่า การยกระดับด่านชายแดนช่องเม็กเป็นด่านสากลเอื้อ

ประโยชน์ให้กับผู้ค้ารายใหญ่ที่ส่งออกสินค้าระหว่างประเทศเป็นหลัก ส่วนผู้ค้ารายย่อยที่ตลาดชายแดนช่องเม็กกลับประสบปัญหาการค้าขาย ปัญหาดังกล่าวเหตุผลส่วนหนึ่งเป็นเพราะนโยบายของทั้งสองประเทศที่ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

4) การขาดการบริการและสินค้าที่จำเป็นให้แก่นักท่องเที่ยว โดยสินค้าที่ตลาดชายแดนไม่มีความหลากหลาย ไม่ได้มีสินค้าที่ดึงดูดใจให้ซื้อ ส่วนด้านตลาดวังเต่า สปป.ลาวมีร้านค้าปลอดภาษี ซึ่งเป็นสินค้าที่ดึงดูดใจคนไทยให้ไปซื้อที่ร้านค้าปลอดภาษีมากกว่า ทั้งในด้านราคาและสินค้าจากต่างประเทศ เช่น กาแฟ ขนม ช็อกโกแลต สุรา บุหรี่ เป็นต้น นอกจากนี้การส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวก็เป็นระหว่างประเทศ โดยพบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางผ่านเข้า-ออกที่ด่านชายแดนถาวรช่องเม็ก (ตาราง 4.3) ในแต่ละปีมีมากกว่าปีละหลายแสนคน และในปี พ.ศ. 2554 มีมากถึงล้านกว่าคน เมื่อพิจารณาจากจำนวนนักท่องเที่ยวแล้วพบว่ามีจำนวนสูงมาก แต่กลับสวนทางกับยอดมูลค่าการค้าขายในท้องถิ่นที่ต่ำ ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดข้ามผ่านด่านไปเที่ยวที่สปป.ลาว โดยไม่ได้แวะพักที่ตลาดการค้าชายแดน นอกจากนี้การทำเอกสารข้ามแดนมีบริษัทนำเที่ยวทำให้ทุกขั้นตอน จึงขาดโอกาสที่นักท่องเที่ยวจะใช้เวลาอยู่ที่ตลาดชายแดนช่องเม็ก

5) การเกิดค่าใช้จ่ายในการผ่านแดน ตลาดชายแดนช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี เกิดปัญหาด้านการค้า การท่องเที่ยว และการลงทุนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เนื่องจากจุดผ่านแดนถาวรช่องเม็กได้รับการยกระดับให้เป็นด่านสากล โดยการเข้าออกด่านชายแดนต้องผ่านพิธีศุลกากรและการตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งมีขั้นตอนและต้องเสียค่าใช้จ่ายในการผ่านแดนทำให้ผู้เดินทางทั้งฝั่งไทยและลาว รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวด่านชายแดนช่องเม็ก มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและเสียเวลาในการทำบัตรผ่านแดน นักท่องเที่ยวจึงลดลงถึงร้อยละ 70 ทำให้ผู้ประกอบการบริเวณด่านชายแดนช่องเม็กได้รับผลกระทบเพราะขายสินค้าได้น้อยลง (แนวหน้า, 2553) ซึ่งสะท้อนนโยบายของรัฐบาล ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ชายแดนของจังหวัดอุบลราชธานี

4.3.3 การจัดการพื้นที่ชายแดน

การจัดการพื้นที่ชายแดน มีประเด็น ดังต่อไปนี้

1) ด้านนโยบายป้องกันเขตแดนไทยในการตั้งชุมชน โดยพื้นที่ชายแดนช่องเม็กเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับแนวเขตแดนไทย-ลาว แต่ยังไม่มีการกำหนดเขตแดนที่แน่นอน เพราะฉะนั้นแนวรั้วปัจจุบันที่กั้นเขตแดนไทย-ลาวไม่ใช่แนวเขตแดนไทย-ลาวที่แท้จริง (รูป 4.1) พื้นที่บริเวณชายแดนช่องเม็กความจริงเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ มีกรมป่าไม้ดูแล ส่วนวนอุทยานขึ้นกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช มีสองหน่วยงานที่ควบคุมดูแลพื้นที่ป่าไม้ตลอดแนวชายแดนที่อนุญาตให้ครอบครองที่ดิน ผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยเป็นผู้บุกรุกทั้งหมด แต่เนื่องจากในอดีตรัฐบาลมี

นโยบายจูงใจให้คนมาอยู่ในพื้นที่เพื่อดูแลเขตแดนที่ยังไม่มีเขตแดนที่แน่นอน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการป้องกันคนจากสปป.ลาวเข้ามาใช้พื้นที่เขตแดนของไทย โดยจัดตั้งชุมชนของประชากรไทย ใกล้กับพรมแดน เพื่อกันไม่ให้ประชากรฝั่งสปป.ลาวรุกล้ำเข้ามา ทางด้านสปป.ลาวก็นำวิธีการเช่นนี้ไปใช้โดยเกณฑ์คนมาอยู่เพื่อการตั้งถิ่นฐานตามแนวชายแดน

รูป 4.1 ป้ายแสดงแนวรั้วที่ไม่ใช่แนวเขตแดนไทย-ลาว บริเวณชายแดนช่องเม็ก

2) ด้านการใช้ที่ดินบริเวณด้านชายแดน คนที่เข้ามาอยู่มีข้อตกลงเกี่ยวกับการใช้ที่ดินกับภาครัฐ คือถ้าทางภาครัฐต้องการใช้พื้นที่ก็ต้องคืนที่ดินให้ แต่เนื่องจากผู้คนที่เข้ามาอยู่อาศัยนาน ได้พัฒนาพื้นที่จนมีความเจริญขึ้น จึงไม่ต้องการย้ายออกไป ผู้อพยพมาใหม่ก็เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น มีการบุกรุกพื้นที่เพิ่มมากขึ้น จนสุดท้ายทางภาครัฐจึงให้กรมป่าไม้ออกกฎหมายขอให้ถอนสภาพป่าสงวนแห่งชาติตรงบริเวณตลาดชายแดนช่องเม็กที่กลายเป็นป่าเสื่อมโทรมให้ราชการใช้ประโยชน์ แต่ไม่ได้ให้กรรมสิทธิ์ที่ดินแก่ราษฎร โดยกรมชนารักษ์มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเข้ามาดูแลทั้งหมด กรมชนารักษ์ได้ก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยและอาคารพาณิชย์ให้คนเข้าไปเช่าอยู่อาศัยและทำการค้าขาย นอกจากนี้กรมโยธาธิการและผังเมืองก็เข้ามาวางผังเมืองรวม (จะกล่าวในบทที่ 5 เรื่องภูมิทัศน์ชายแดน) ซึ่งทำให้เกิดการจัดการพื้นที่ และส่งผลกระทบต่อพื้นที่การค้า ผู้ประกอบการค้าที่เคยค้าขายในพื้นที่ก็ถูกให้ย้ายออกจากพื้นที่เดิม แต่บางส่วนก็ไม่ยอมออกไป จึงทำให้เกิดปัญหา

ความขัดแย้งขึ้นในพื้นที่ ประชาชนที่เสียเปรียบก็เดินขบวนประท้วง ทำให้ภาครัฐต้องหาวิธีการจัดการเพื่อไม่ให้มีปัญหารุนแรงเกิดขึ้น ผ่านการเจรจาเพื่อให้อปัญหาทุเลาลง

3) ด้านการขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่การค้า เรื่องพื้นที่ทางการค้าในทางจังหวัดอุบลราชธานีได้ให้งบประมาณมาสร้างศูนย์โอท็อป (รูป 4.2) เพื่อให้ผู้ประกอบการได้มีพื้นที่ทำการค้า ก่อนที่ประชาชนจะยอมย้ายออกจากพื้นที่ได้มีข้อต่อรองว่าจะต้องได้รับสิทธิ์ในการขายสินค้าที่ศูนย์โอท็อปดังกล่าว ซึ่งจังหวัดต้องมอบอำนาจให้เทศบาลก่อน เทศบาลจึงจะมีหน้าที่ในการดูแลและจัดการได้ ขณะนี้ศูนย์โอท็อปกำลังก่อสร้าง จึงคาดเดาไม่ได้ว่าจะสามารถแก้ไขปัญหากับผู้ประกอบการค้าได้หรือไม่ เพราะผู้ประกอบการบางส่วนเห็นว่าศูนย์นั้นห่างไกลจากพื้นที่ชายแดนกว่า 300 เมตร จึงเกรงว่าจะไม่มีลูกค้าเข้าไปจับจ่ายและซื้อสินค้า จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการทางพื้นที่มีหลายหน่วยงานเข้ามาทำงาน บางครั้งทำให้เกิดความขัดแย้ง อีกทั้งการแก้ไขปัญหากที่ไม่ตรงประเด็น ก็ไม่สามารถทำให้จัดการกับปัญหาได้ ซึ่งการย้ายพื้นที่ค้าขายออกไปทำให้การเข้าถึงของผู้ซื้อสินค้ายากขึ้น เพราะโดยปกติผู้ซื้อสินค้าส่วนใหญ่เป็นคนที่เดินทางเข้าออกด่านชายแดน

รูป 4.2 พื้นที่ฝั่งทิศใต้ของถนนทางหลวงหมายเลข 217
(หลังแผงลอยเป็นที่ก่อสร้างศูนย์การค้าโอท็อป)

4) การอำนวยความสะดวก การอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่เดินทางมาซื้อสินค้าที่ตลาดการค้าชายแดนยังไม่เพียงพอและไม่ได้มาตรฐาน เช่น ห้องน้ำ ที่จอดรถ ร้านอาหาร เป็นต้น

4.3.4 การพัฒนาด้านชายแดนที่ขัดแย้งวิถีตลาดชายแดนดั้งเดิม

จากปัญหาที่เกิดขึ้นกับตลาดการค้าชายแดนช่องเม็กเมื่อด่านชายแดนช่องเม็กได้รับการยกระดับให้เป็นด่านชายแดนถาวรที่มีมาตรฐาน มีการพัฒนาถนน เพื่อให้การคมนาคมขนส่งดีขึ้น และสะดวกสบายมากขึ้น และยังพัฒนาสถานที่ราชการให้มีความทันสมัย สามารถให้บริการได้อย่างรวดเร็ว เพื่อรองรับอนาคตที่จะก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การยกระดับให้มีความเป็นสากลก็ส่งผลต่อการเดินทางเข้า-ออก ที่ต้องมีหนังสือเดินทางหรือบัตรผ่านแดน เพื่อควบคุมและตรวจสอบคนที่เดินทางจากระบบการเดินทางข้ามแดนที่มีขั้นตอนยุ่งยากขึ้น ทำให้คนเดินทางมาท่องเที่ยวยังด่านชายแดนช่องเม็กลดลงจากเดิมมาก ผู้ประกอบการค้าก็ได้รับผลกระทบโดยตรง เพราะนักท่องเที่ยวและผู้ซื้อสินค้าจากฝั่งลาวมีจำนวนลดลง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะชาวลาวบางคนยังไม่มีบัตรประชาชน ต่างจากในอดีตที่มีการผ่อนปรนให้เข้ามาค้าขายในฝั่งช่องเม็กได้ จึงทำให้ง่ายต่อการข้ามฝั่งเพื่อซื้อสินค้า เมื่อมองในมุมมองของภาครัฐก็พบว่าการเป็นด่านสากลทำให้ชายแดนมีความปลอดภัย มีระเบียบ และมีส่วนสนับสนุนการค้าของธุรกิจขนาดใหญ่

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการค้าส่วนหนึ่งจะประสบปัญหาแต่ด้วยความเป็นตลาดชายแดน ก็ทำให้มีสินค้าที่พื้นที่อื่นไม่มี จึงใจให้คนเดินทางมาซื้อสินค้าอยู่ โดยเฉพาะของป่า ประเภทเห็ดเผาะ เห็ดโคน หน่อไม้ สมุนไพร และสินค้าทางการเกษตรจากฝั่งลาว ซึ่งเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคคนไทยในจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดใกล้เคียง ถือได้ว่าเป็นสินค้าที่มีส่วนดึงดูดให้คนมาซื้อสินค้าที่ตลาดการค้าชายแดนช่องเม็ก

4.3.5 การแข่งขันของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่และสินค้าจากจีนและเวียดนาม

นอกจากระเบียบกฎเกณฑ์ที่เพิ่มขึ้นของด่านสากลจะเป็นสาเหตุให้ผู้ซื้อสินค้ามายังตลาดชายแดนช่องเม็กลดลงนั้น ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการขยายตัวของธุรกิจค้าปลีกขนาดใหญ่ก็มีส่วนที่ทำให้ตลาดชายแดนช่องเม็กมีมูลค่าการค้าลดลง โดยเมื่อ พ.ศ. 2555 มีผู้ประกอบการที่ได้รับทุนสนับสนุนจากต่างชาติได้เข้ามาเปิดห้างสรรพสินค้าโลตัสและบิ๊กซี ที่อำเภอพิบูลมังสาหาร คนลาวบางส่วนที่เคยเข้ามาซื้อสินค้าที่ตลาดชายแดนช่องเม็กจึงเดินทางเข้าไปในตัวอำเภอพิบูลมังสาหาร เพื่อไปซื้อสินค้าที่บิ๊กซีและโลตัสแทน เพราะมีความทันสมัย มีสินค้าที่หลากหลายกว่า ผู้ประกอบการค้าจึงพยายามปรับตัวให้สามารถขายสินค้าได้บ้าง โดยการเปลี่ยนประเภทสินค้าที่เคยค้าขาย เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อสินค้า แต่มีผู้ประกอบการจำนวนหนึ่งที่ปรับตัวไม่ได้ก็

ต้องปิดกิจการแล้วไปประกอบอาชีพอื่นแทน สภาวะเช่นนี้ทำให้ผู้ที่ค้าขายอยู่ในปัจจุบันต้องทนแบกรับภาระต้นทุนมากขึ้น เช่น แม่ค้าขายเสื้อผ้าคนหนึ่งบอกว่า “เมื่อก่อนที่เป็นช่วงที่การค้าขายดีขายได้วันละสี่ห้าพันบาท หรือวันละหนึ่งหมื่นบาทก็ได้ พอตอนนี้ก็ไม่เหมือนเดิม ขายได้แค่วันละ 100-200 บาท เพราะไม่ค่อยมีลูกค้า” ซึ่งเขาได้บอกว่าถ้าทนแบกรับภาระไม่ไหวคงต้องหยุด ทั้งนี้ความหลากหลายของสินค้ายังไม่มาก สินค้าส่วนใหญ่ที่ค้าขายบริเวณชายแดนช่องเม็กมีทั่วไปในตลาดการค้าอื่นๆ ซึ่งไม่ได้มีความโดดเด่นหรือแตกต่างจากที่อื่น ทำให้ไม่มีสินค้าในการดึงดูดลูกค้าให้เข้ามาซื้อสินค้า

การเปิดให้บริการของห้างสรรพสินค้าที่เป็นทุนต่างชาติในอำเภอพิบูลมังสาหาร ทำให้ส่วนแบ่งการตลาดที่ช่องเม็กลดลง ผู้ซื้อสินค้ามีทางเลือกมากขึ้น สำหรับทางด้านนักวิชาการมองว่าเมื่อมีธุรกิจค้าปลีกขนาดใหญ่เกิดขึ้น และได้เปรียบกว่าผู้ค้ารายย่อยที่ช่องเม็กในด้านความหลากหลายของสินค้า ความสะดวกสบาย เป็นสถานที่ปรับอากาศ อาหารสะอาด และการวางสินค้าเป็นระเบียบ ส่วนการค้าชายแดนช่องเม็กยังไม่มีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการขาย จึงไม่สามารถแข่งขันได้

นอกจากนี้การเข้ามาของสินค้าจากจีนและเวียดนาม ทำให้สินค้าจากไทยที่คนลาวเคยเข้ามาซื้อต้องถูกแบ่งส่วนทางการตลาดจากทั้งสองประเทศไป ด้วยการคมนาคมขนส่งที่มีถนนเชื่อมลาวกับจีนและเวียดนาม ทำให้การค้าขายระหว่างประเทศมีความสะดวกมากขึ้น และสินค้าบางชนิดมีราคาถูกก็ได้เข้ามายังตลาดลาว ทำให้สินค้าจากไทยขายได้ลดลง ซึ่งเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่สำคัญที่กระทบต่อการค้าที่ตลาดการค้าชายแดนช่องเม็ก

จากปัญหาที่เกิดขึ้นกับพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดชายแดนช่องเม็กจึงทำให้ผู้ประกอบการค้าร้องเรียนทางภาครัฐให้ช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงมีการจัดเสวนาปัญหาการจัดระเบียบด่านชายแดนช่องเม็ก (ภาคผนวก ข) ให้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทุกภาคส่วนต้องมาคุยกัน เพื่อแก้ปัญหาและส่งเสริมสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่น ดึงดูดนักท่องเที่ยวช่วยให้การค้าขายที่ด่านพรมแดนช่องเม็กเจริญเติบโตขึ้นมาอีกครั้ง การเสวนาครั้งนี้ทำให้เห็นมุมมองรอบด้าน ทั้งผู้ประกอบการค้า เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ ที่ทำให้เห็นปัญหา และหาวิธีการแก้ไข เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบนั้นได้รับการบรรเทาความเดือดร้อนลง ประเด็นสำคัญที่ได้จากการเสวนาครั้งนี้คือการรับรู้ปัญหาจากทุกภาคส่วน รวมถึงความเข้าใจกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ พ่อค้าแม่ค้า และประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ถึงผลกระทบที่มีต่อตลาดการค้าชายแดนช่องเม็ก ภายหลังจากการเปิดเป็นด่านสากล

ทั้งนี้ก็มีข้อสังเกตว่าในมุมมองของพ่อค้าแม่ค้าและประชาชนเห็นว่าการเปิดเป็นด่านสากลทำให้คนมาเที่ยวและจับจ่ายซื้อของน้อยลง เพราะมีกฎระเบียบการผ่านด่านเข้าออกยากขึ้น

แต่ไม่ได้มองในมิติอื่น เช่น ความสามารถของลาวในการพัฒนาและผลิตสินค้าได้เอง การเข้ามาของสินค้าจากจีนและเวียดนาม เป็นต้น ส่วนภาครัฐจากด้านศุลกากรเห็นว่าการตั้งเป็นด่านสากลนั้นเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศแบบทวิภาคีที่ต้องทำให้เป็นมาตรฐาน เนื่องจากการเจริญเติบโตทางการค้าซึ่งหมายถึงการค้าระหว่างประเทศ ทั้งนี้ภาครัฐยังมองว่าการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ทำให้การค้าถดถอย

4.4 สรุป

จากการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการค้าชายแดน โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลเรียงจากมากไปน้อย ดังนี้ ปัจจัยทางด้านกายภาพ ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจัยทางการเมืองและนโยบาย และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ แต่เมื่อพิจารณาในปัจจัยย่อยแต่ละด้านพบว่า ความต้องการสินค้าของประชาชนจากทั้งสองฝั่งประเทศ มีอิทธิพลมากที่สุด ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่แม้จะมีอิทธิพลน้อยที่สุดในผลรวมของปัจจัยหลัก แต่เมื่อพิจารณาเป็นปัจจัยย่อยกลับพบว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด เพราะการค้าชายแดนเป็นการค้าที่เกิดจากความต้องการสินค้าของประชาชนจากทั้งสองฝั่งประเทศ ที่นำสินค้ามาขายบริเวณชายแดน รองลงมาเป็นภาษาที่ใช้สื่อสาร ลักษณะภูมิประเทศมีความเหมาะสม และทรัพยากรทางธรรมชาติทั้งสองฝั่งประเทศมีความแตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ต่างมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดการค้าชายแดน และในด้านปัญหาและอุปสรรคของการค้าชายแดนพบว่าเกิดจากนโยบายของภาครัฐ ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการค้าทั้งค้าระหว่างประเทศ และปัญหาเกี่ยวกับการค้าท้องถิ่นหรือตลาดการค้าชายแดนช่องเม็ก และการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดน ได้แก่ ปัญหาตลาดการค้าชายแดนช่องเม็ก และปัญหาการพัฒนาด่านชายแดนกับวิถีตลาดชายแดนช่องเม็ก ซึ่งปัญหาในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นปัญหาที่ทางภาครัฐ เอกชนผู้ประกอบการค้าจะต้องร่วมมือกันและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบจากการเปิดเป็นด่านสากลที่ทำให้คนมาเที่ยวน้อยลง เพราะการทำเอกสารข้ามแดนที่มีขั้นตอนยุ่งยาก การเข้ามาของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ได้แก่ โลตัส บิ๊กซี รวมไปถึงร้านค้าสะดวกซื้อ อย่างเซเว่นอีเลฟเว่น ก็ส่งผลต่อผู้ประกอบการค้าเช่นกัน เพราะจุดเด่นในหลายๆ ด้าน ทั้งร้านค้าที่สะอาด การจัดวางสิ่งของที่ระเบียบ แยกเป็นหมวดหมู่ชัดเจน มีสินค้าที่หลากหลาย ผู้ซื้อสินค้าจึงเลือกไปซื้อสินค้าที่ร้านค้าดังกล่าวมากกว่า ส่วนร้านค้าบริเวณชายแดนที่ทำการค้าแบบเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาร้านค้า สินค้าไม่มีความหลากหลาย ก็ได้รับผลกระทบ และเลิกกิจการ

ในปัจจุบันการเข้ามาของสินค้าจากจีนและเวียดนามได้เข้ามาตีตลาดสินค้าไทยบางส่วน ทำให้การค้าชายแดนไม่เจริญเติบโตเท่าในอดีต ดังนั้นถ้าร้านค้าและผู้ประกอบการบริเวณชายแดนได้ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาสินค้าให้มีความโดดเด่น ผู้ซื้อสินค้าอาจจะ

กลับมาเลือกซื้อสินค้าที่บริเวณชายแดน และทำให้การค้าไม่เจริญรุ่งเรืองอย่างที่เป็นอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ทางภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการควรร่วมมือกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหันมาจับจ่ายซื้อสินค้าที่ตลาดชายแดนช่องเม็ก เช่น นโยบายเปิดร้านค้าปลอดภาษีที่ฝั่งไทย การประสานงานกับบริษัทท่องเที่ยวให้นำนักท่องเที่ยวที่จะไปเที่ยวลาว ได้ลงแวะทานอาหารที่ตลาดการค้าชายแดนช่องเม็ก มีการปรับปรุงร้านค้า ร้านอาหารให้มีคุณภาพ เพื่อเป็นแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวหันมาสนใจ รวมถึงการมีห้องน้ำที่สะอาดที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว เพราะในปัจจุบันห้องน้ำที่ด่านชายแดนช่องเม็กยังต้องใช้บริการจากร้านค้าหน้าด่านชายแดนที่ต้องเสียค่าเช่า และยังไม่สะอาด จากที่กล่าวมาถือเป็นสิ่งที่แต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรจะต้องปรึกษาร่วมกัน และหาแนวทางในการแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง แล้วร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว เพื่อการพัฒนาการค้าชายแดนท้องถิ่น